

בית הספר היהודי – בין דת לחינוך

תולדות בית הספר היהודי

בית הספר היהודי הוא מאז ומתמיד מרכיב חשוב בחייו של יהודי. לימוד השפה העברית והחינוך הקונפסיונלי של היהודים הצעירים חשובים במיוחד להורים; עם זאת בתי הספר היהודיים מקנים גם מיומנויות יסוד, כמו קריאה וכתובה. בשנת 1784 הורה רסקריפט כללי על קבלת ילדים יהודים לבתי ספר נוצריים, שכן רמת ההשכלה הכללית וכמעט בהכרח גם ההוראה הדתית בבתי הספר היהודיים הייתה נמוכה. ההורים היהודים נקראו בכמה איגרות חוזר מטעם הממשלה לשלוח את ילדיהם לבתי ספר נוצריים, אולם מבלי שנקבע ביקור חובה. בתי הספר היהודיים הורשו להמשיך להתקיים כבתי ספר דתיים בלבד.

כדי להימנע מביקור בבית הספר הנוצרי, פנו כמה משפחות יהודיות בהפנהיים לשיעורים פרטיים. כך למשל בשנת 1822 נשכר יצחק לֶב פְּנֹדֶהיים ממנהיים בידי ארבע משפחות. הנהגת בית הספר המשותף (Simultanschule) בשנת 1876, שבו חובת לימודים לכל הילדים ובו כל עדה מקבלת שיעורים בשבוע של הוראה דתית, משמעותה הייתה סופה של ה"יודנשולה" (בית הספר היהודי) בהפנהיים.

המורים בבתי הספר היהודיים

תנאי חייהם של המורים בבתי הספר היהודיים דלים מאוד, בהתאם לשכרם, אך כמעט לא שונים מאלה של המורים בבתי הספר הנוצריים. לעיתים קרובות על המורה לאסוף בעצמו מזון ותשלום מן המשפחות, ותמיד יש משפחות שאינן מרגישות מחויבות להיענות לכך.

העבודה כמורה דורשת רק את היכולת לקרוא ולכתוב וכן לדעת חשבון בסיסי. על בסיס זה מתקבל לעבודה תמיד אותו מורה הדורש את השכר הנמוך ביותר. הדבר גורם להחלפת מורים כמעט מדי שנה, ומכאן שרמת ההשכלה של הילדים נפגעת במידה ניכרת. ההוראה מתנהלת באופן לא סדיר ולא מאורגן ורק לעיתים מזומנות. מאז 1850 לוחצת ממשלת הדוכסות הגדולה של הסן על הכשרה מסודרת של המורים ודורשת גם תעודות על השכלתם המוקדמת.

מערכת השעות ורמת ההשכלה

בבית הספר היהודי מתקיימות 25–35 שעות לימוד שבועיות בבוקר ובצהריים במהלך השבוע, ולעיתים גם בימי ראשון ובשבת. בערך במחצית מן השעות נלמדת השפה העברית ונמסרות הוראות דת. הצמצום לשתי שעות דת בבתי הספר הנוצריים מגביל מאוד את לימוד העברית; אף על פי כן מסבירים כמה יהודים מהפנהיים שאפילו

השיעור בן השעתיים היה לעזור גדול בהמשך בהגירתם משנת 1933 ואילך אל מה שהיא כיום ישראל.

רמת ההשכלה של היהודים משתפרת במחצית השנייה של המאה ה-19, כאשר היצע בתי הספר העל-יסודיים גדל. שכן בהסן, רק 11% מן הנוצרים, אך 52% מן היהודים, פוקדים לאחר מכן בית ספר גבוה יותר. ליהודים יש לקראת סוף המאה שיעור גבוה במיוחד במקצועות אקדמיים, הם מגלים עניין בהשכלה גבוהה, וסביב שנת 1900 הונם גדול פי שלושה בהשוואה לזה של הנוצרים. התפתחות זו תורמת לעיתים קרובות ליחס אנטי-יהודי, אשר מחריף בשנת 1933 עם תעמולת הנאציזם-סוציאליסטים.

(טקסט מאת מלינה גוטהייר, אביטור 2023).

Übersetzung ins Hebräische von Lina Tworek, Schülerin, 17 Jahre